

ГЛАС

СРПСКЕ КРАЉЕВСКЕ АКАДЕМИЈЕ

CLXXV

ПРВИ РАЗРЕД

86

БЕОГРАД 1937

САДРЖАЈ

1	М. Миланковић , Нови резултати астрономске теорије климатских промена.	1
2	Драгослав С. Митриновић , Истраживања о асимптотским линијама површина	43
3	Драгољуб Марковић , О размацама реалних корена алгебарских једначина.	71
4	Антон Билимовић , Коефицијенат раширености једне области.	77
5	Антон Билимовић , Природна проучавања у геометрији и механици	99
6	Антон Билимовић , О коефицијентима асиметрије.	109
7	Антон Билимовић , О линеарним специјалним каноничним трансформацијама	125
8	Михаило Петровић , Једна врста бројних квази-инваријаната	137
9	Михаило Петровић , О двоструким потенцијалним редовима.	175
10	Д-р Мил. Ѕ. Јовичић , Зближавање физичких и хемиског метода истраживања у питању трансмутације елемената.	201
11	В. Жардецки , Примедба о облицима перманентно ротирајуће течне масе.	217
12	В. Жардецки , О условима равнотеже течне масе на којој плива тврсто тело.	225
13	Милош Радојчић , О скупу трансцендентних снопова у близини неког есенцијалног сингуларитета аналитичке функције.	237
14	Јован И. Шел , Коефицијенат прелаза топлоте са лоптасте површине на околни ваздух у случају природне конвекције.	249
15	Д-р Н. Салтиков , Теорија тангенцијалних трансформација.	265
16	Јован Карамата , О проширеним аритметичким срединама.	289

Нови резултати астрономске
теорије климатских промена.

Од

М. МИЛАНКОВИЋА

НОВИ РЕЗУЛТАТИ АСТРОНОМСКЕ ТЕОРИЈЕ КЛИМАТСКИХ ПРОМЕНА.

Од

М. МИЛАНКОВИЋА

(Приказано на скупу Академије природних наука, 26 децембра 1933 г.).

Увод. Разматрања која сам изложио у својој „Математској теорији климе“¹⁾ нашла су широку примену у радовима климатолога и геолога; нарочито нумерички резултати те теорије постали су полазном тачком многих њихових испитивања. Ти резултати биће овде проширени новима. Да би се до тих нових нумеричких резултата дошло, потребна су нека претходна аналитичка испитивања. Она чине наставак испитивања саопштених у моме споменутом делу.

О шоплојним количинама калоричних годишњих доба. Топлотне количине што их Сунце шаље географској ширини φ за време калоричних годишњих доба претстављене су у „Математској теорији климе“ обрасцима (122) до (124), т. ј. обрасцима

$$(1) \quad \begin{cases} Q_s = W_s - me \sin \Pi, \\ Q_w = W_w + me \sin \Pi, \end{cases}$$

$$(2) \quad m = \frac{2(b_0 - b_1 + b_2 - b_3 + \dots) T I_0}{\pi^2 \sqrt{1 - e^2}}$$

Овом последњем обрасцу могуће је дати и други облик. Уочимо обрасце (46), (47), (44), (71) и (32) споменутог дела, т. ј. обрасце

¹⁾ *Milankovitch*, Mathematische Klimalehre und Astronomische Theorie der Klimaschwankungen. Band I, Teil A des Köppen-Geigerschen Handbuches der Klimatologie. Berlin, 1930.

$$(3) \quad w = \frac{1}{\pi} \frac{I_0}{\rho^2} \cos \varphi [n \psi_0 \sin \delta + \cos \delta \sin \psi_0]$$

$$(4) \quad n = \operatorname{tang} \varphi$$

$$(5) \quad \cos \psi_0 = -n \operatorname{tang} \delta$$

$$(6) \quad w = \frac{1}{\pi} \frac{I_0}{\rho^2} \left[b_0 + \frac{\pi}{2} \sin \varphi \sin \varepsilon \sin \lambda - b_1 \cos 2\lambda + \right. \\ \left. + b_2 \cos 4\lambda - b_3 \cos 6\lambda + b_4 \cos 8\lambda - + \dots \right]$$

$$(7) \quad \sin \delta = \sin \varepsilon \sin \lambda.$$

Ове једначине важе за сваку лонгитуду λ Сунца. За $\lambda = 0$ је, због (7),

$$\delta = 0,$$

дакле због (5)

$$\psi_0 = \frac{\pi}{2},$$

па због (3) и (4)

$$(8) \quad w = \frac{1}{\pi} \frac{I_0}{\rho^2} \cos \varphi,$$

а због (6)

$$(9) \quad w = \frac{1}{\pi} \frac{I_0}{\rho^2} [b_0 - b_1 + b_2 - b_3 + b_4 - + \dots].$$

Из једначине (8) и (9) следује

$$(10) \quad b_0 - b_1 + b_2 - b_3 + b_4 - + \dots = \cos \varphi,$$

па је због (2)

$$m = \frac{2TI_0}{\pi^2 \sqrt{1-e^2}} \cos \varphi.$$

Како ексцентрицитет e Земљине путање остаје увек мален, то можемо његов квадрат поред јединице занемарити па добивамо:

$$(11) \quad m = \frac{2TI_0}{\pi^2} \cos \varphi.$$

Коефициент m не зависи, дакле, од времена.

Обрасци (1) важе за северну хемисферу Земљину; за јужну је:

$$(12) \quad \begin{cases} \bar{Q}_s = W_s + me \sin \Pi, \\ \bar{Q}_w = W_w - me \sin \Pi. \end{cases}$$

У екваторској зони Земљине површине, и то између географских ширина -15° до $+15^\circ$, нису, због двоструког периодичитета инсолације, летња и зимска полугодина толико јасно изражене као на осталим географским ширинама, па овде није могуће годину разчланити у две једнаке половине, од којих једна обухвата све дане у којима је инсолација јача но у макојем дану друге полугодине. Овде се летња калорична полугодина разликује од зимске тиме што је обухватила јаче изражени максимум инсолације, па тиме максимум топлотних количина што их једна полугодина може да обухвати. Како су функције Q_s и Q_w континуиране на интервалу географских ширина од полова па све до екватора, то су помоћу једначина (1) и (12) дефинисане топлотне количине које одговарају калоричним полугодинама и за саму споменуто тропску зону.

Израчунавање секуларних промена количина Q_s и Q_w врши се на овај начин. Применом једначина (123 bis) „Математске теорије климе“, т. ј. применом једначина

$$(13) \quad \begin{cases} W_s = W_s^0 + \Delta W_s \Delta \varepsilon, \\ W_w = W_w^0 + \Delta W_w \Delta \varepsilon, \end{cases}$$

добивамо, место (1),

$$(14) \quad \begin{cases} Q_s = W_s^0 + \Delta W_s \Delta \varepsilon - me \sin \Pi, \\ Q_w = W_w^0 + \Delta W_w \Delta \varepsilon + me \sin \Pi. \end{cases}$$

Као полазну епоху за израчунавање секуларних промена Земљине инсолације одабиремо годину 1800,0, јер од те епохе полазе Леверијеова и Мишковићева израчунавања секуларних промена астрономских елемената. Означимо ли вредности астрономских елемената e , Π , ε за ту годину са e_0 , Π_0 , ε_0 , а са W_s^0 и W_w^0 одговарајуће вредности ~~са~~ W_s и W_w , то је за ту почетну епоху:

$$(15) \quad \begin{cases} Q_s^0 = W_s^0 - me_0 \sin \Pi_0, \\ Q_w^0 = W_w^0 + me_0 \sin \Pi_0. \end{cases}$$

Секуларне промене количина Q_s и Q_w претстављене су са

$$(16) \quad \Delta Q_s = Q_s - Q_s^0; \quad \Delta Q_w = Q_w - Q_w^0,$$

т. ј. са

$$(17) \quad \begin{cases} \Delta Q_s = \Delta W_s \Delta \varepsilon - m e \sin \Pi + m e_0 \sin \Pi_0, \\ \Delta Q_w = \Delta W_w \Delta \varepsilon + m e \sin \Pi - m e_0 \sin \Pi_0, \end{cases}$$

$$(18) \quad \Delta \varepsilon = \varepsilon - \varepsilon_0.$$

Уведимо озна~~чења~~^{ке}

$$(19) \quad e \sin \Pi - e_0 \sin \Pi_0 = \Delta (e \sin \Pi),$$

~~се~~ добивамо

$$(20) \quad \begin{cases} \Delta Q_s = \Delta W_s \Delta \varepsilon - m \Delta (e \sin \Pi), \\ \Delta Q_w = \Delta W_w \Delta \varepsilon + m \Delta (e \sin \Pi). \end{cases}$$

Ове једначине важе за северну хемисферу; за јужну их ваља заменити овима:

$$(21) \quad \begin{cases} \overline{\Delta Q_s} = \Delta W_s \Delta \varepsilon + m \Delta (e \sin \Pi), \\ \overline{\Delta Q_w} = \Delta W_w \Delta \varepsilon - m \Delta (e \sin \Pi). \end{cases}$$

Помоћу ових образаца могу се израчунати секуларне промене топлотних количина Q_s и Q_w за све географске ширине Земљине површине.

Од велике је користи за просуђивање климе Земљине прошлости израчунати секуларни ход инсолације ~~једне~~ одређене Земљине зоне, која лежи између упоредника φ_1 и φ_2 . То се чини овако.

Уочимо елементарну, бесконачно уску зону Земљине површине која лежи између упоредника φ и $\varphi + d\varphi$, и која има површину

$$(22) \quad df = 2\pi r^2 \cos \varphi d\varphi.$$

Та зона прима за време летње односно зимске калоричне полугодине, а због (1) и (11), ~~се~~ топлотне количине:

$$(23) \quad \begin{cases} dQ_s = Q_s df = 2\pi r^2 \left\{ W_s \cos \varphi d\varphi - \frac{2TI_0}{\pi^2} e \sin \Pi \cos^2 \varphi d\varphi \right\}, \\ dQ_w = Q_w df = 2\pi r^2 \left\{ W_w \cos \varphi d\varphi + \frac{2TI_0}{\pi^2} e \sin \Pi \cos^2 \varphi d\varphi \right\}. \end{cases}$$

Зона Земљине површине која лежи између упоредника φ_1 и φ_2 добиваће за време калоричних полугодина ове топлотне количине:

$$(24) \quad \begin{cases} R_s = 2\pi r^2 \left\{ \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} W_s \cos \varphi d\varphi - \frac{2TI_0}{\pi^2} e \sin \Pi \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} \cos^2 \varphi d\varphi \right\}, \\ R_w = 2\pi r^2 \left\{ \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} W_w \cos \varphi d\varphi + \frac{2TI_0}{\pi^2} e \sin \Pi \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} \cos^2 \varphi d\varphi \right\}. \end{cases}$$

Узме ли се у обзир да је

$$\int_{\varphi_1}^{\varphi_2} \cos^2 \varphi d\varphi = \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} \frac{1 + \cos 2\varphi}{2} d\varphi = \frac{1}{2} (\varphi_2 - \varphi_1) + \frac{1}{4} (\sin 2\varphi_2 - \sin 2\varphi_1),$$

и да је површина уочене зоне, према (22), једнака

$$F = 2\pi r^2 \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} \cos \varphi d\varphi = 2\pi r^2 (\sin \varphi_2 - \sin \varphi_1),$$

~~се~~ ~~она~~ ~~је~~ ~~једна~~ ~~ка~~ ~~која~~ ~~лежи~~ ~~између~~ ~~упоредника~~ ~~φ_1~~ ~~и~~ ~~φ_2~~ ~~зоне~~ ~~Земљине~~ ~~површине~~ ~~прима~~ ~~за~~ ~~време~~ ~~калоричних~~ ~~полугодина~~ ~~топлотне~~ ~~количине~~:

$$Q_s = \frac{R_s}{F}; \quad Q_w = \frac{R_w}{F},$$

т. ј.

$$(25) \quad \left\{ \begin{aligned} Q_s &= \frac{1}{\sin \varphi_2 - \sin \varphi_1} \left\{ \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} W_s \cos \varphi \, d\varphi - \frac{TI_0}{\pi^2} \left[(\varphi_2 - \varphi_1) + \right. \right. \\ &\quad \left. \left. + \frac{1}{2} (\sin 2\varphi_2 - \sin 2\varphi_1) \right] e \sin \Pi \right\} \\ Q_w &= \frac{1}{\sin \varphi_2 - \sin \varphi_1} \left\{ \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} W_w \cos \varphi \, d\varphi + \frac{TI_0}{\pi^2} \left[(\varphi_2 - \varphi_1) + \right. \right. \\ &\quad \left. \left. + \frac{1}{2} (\sin 2\varphi_2 - \sin 2\varphi_1) \right] e \sin \Pi \right\}. \end{aligned} \right.$$

Садашњости одговарају ове количине:

$$Q_s^0 = \frac{1}{\sin \varphi_2 - \sin \varphi_1} \left\{ \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} W_s^0 \cos \varphi \, d\varphi - \frac{TI_0}{\pi^2} \left[(\varphi_2 - \varphi_1) + \right. \right. \\ \left. \left. + \frac{1}{2} (\sin 2\varphi_2 - \sin 2\varphi_1) \right] e_0 \sin \Pi_0 \right\} \\ Q_w^0 = \frac{1}{\sin \varphi_2 - \sin \varphi_1} \left\{ \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} W_w^0 \cos \varphi \, d\varphi + \frac{TI_0}{\pi^2} \left[(\varphi_2 - \varphi_1) + \right. \right. \\ \left. \left. + \frac{1}{2} (\sin 2\varphi_2 - \sin 2\varphi_1) \right] e_0 \sin \Pi_0 \right\}.$$

Користећи се обрасцима (13), (16) и (19), добивамо ове секуларне промене количина Q_s и Q_w

$$(26) \quad \left\{ \begin{aligned} \Delta Q_s &= \frac{1}{\sin \varphi_2 - \sin \varphi_1} \left\{ \Delta e \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} \Delta W_s \cos \varphi \, d\varphi - \right. \\ &\quad \left. - \frac{TI_0}{\pi^2} \left[(\varphi_2 - \varphi_1) + \frac{1}{2} (\sin 2\varphi_2 - \sin 2\varphi_1) \right] \Delta (e \sin \Pi) \right\} \\ \Delta Q_w &= \frac{1}{\sin \varphi_2 - \sin \varphi_1} \left\{ \Delta e \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} \Delta W_w \cos \varphi \, d\varphi + \right. \\ &\quad \left. + \frac{TI_0}{\pi^2} \left[(\varphi_2 - \varphi_1) + \frac{1}{2} (\sin 2\varphi_2 - \sin 2\varphi_1) \right] \Delta (e \sin \Pi) \right\}. \end{aligned} \right.$$

Топлотна количина Q_T која одговара целој години

$$Q_T = Q_s + Q_w = W_s + W_w = W_T$$

подлежи, пошто је $\Delta W_T = \Delta W_s + \Delta W_w$, овој секуларној промени:

$$(27) \quad \Delta Q_T = \frac{\Delta e}{\sin \varphi_2 - \sin \varphi_1} \int_{\varphi_1}^{\varphi_2} \Delta W_T \cos \varphi \, d\varphi.$$

Одређени интеграла који се појављују у претходним обрасцима израчунавају се помоћу таблице 6 „Математске теорије климе“ механичком квадратуром.

Калорични екватор. Она географска ширина φ на којој су топлотне количине Q_s и Q_w ~~математски~~ једнаке, претставља нам калорични екватор, јер су на њему обе полугодине калорично еквивалентне. Положај калоричног екватора одређује се на овај начин.

Калорични екватор лежи, према његовој дефиницији, на оној географској ширини φ за коју је

$$(28) \quad Q_s = Q_w.$$

Користећи се обрасцима (1) добивамо:

$$W_s - W_w = 2me \sin \Pi,$$

дакле, због (11),

$$(29) \quad W_s - W_w = \frac{4TI_0}{\pi} e \cos \varphi \sin \Pi.$$

Употребимо једначину (85) „Математске теорије климе“, т. ј. једначину

$$W_s - W_w = \frac{T}{\pi} \frac{I_0}{\sqrt{1-e^2}} \sin \varphi \sin \varepsilon.$$

У овој једначини можемо, као што је малочас учињено, квадрат малог броја e занемарити поред јединице. Зато је

$$(30) \quad W_s - W_w = \frac{TI_0}{\pi} \sin \varphi \sin \varepsilon.$$

Из претходних једначина следује:

$$\pi \sin \varphi \sin \varepsilon = 4e \cos \varphi \sin \Pi,$$

т. ј.

$$(31) \quad \operatorname{tang} \varphi = \frac{4e \sin \Pi}{\pi \sin \varepsilon}.$$

Тим је положај φ калоричног екватора једнозначно одређен.

Веза између топлотних количина калоричних годишњих доба и границе вечног снега. Висинска кота границе вечног снега у разним крајевима Земље функција је различитих фактора: температуре, количине атмосферских талога, ветрова, морских струја, површинског рељефа и других секундарних утицаја. При испитивању секуларног хода Земљине инсолације и његовог утицаја на висинску коту вечног снега, ваља узети само први од наведених фактора у обзир, па под секуларним померањем границе вечног снега разумети оно које је последица промењене инсолације. Искључе ли се, према томе, сви остали фактори или претпостави ли се да су они равномерно распоређени на површини Земље, ~~остаје~~ може висински положај границе вечног снега бити само функција географске ширине. Она ће под том претпоставком, ~~бити~~ бити, као што су то увидели већ Хумболд, Бух и Рену, једна од изотермичних површина топлије полугодине, јер једино та полугодина опредељује, при непромењеним осталим факторима, јачину отапања снега, па тиме и његову доњу границу. Под топлијом полугодином имамо да разумемо ону термичку полугодину која одговара калоричној полугодини, т. ј. ону која је обухватила 182,62 дана године у којима је средња дневна температура виша но ма којег дана друге полугодине. Између калоричне и термичне летње полугодине постоји, као што је то у „Математској теорији климе“ теоретски изведено, а опажањима доказано, разлика фазе од 26 дана, т. ј. за тај временски размак заостају екстремне температуре иза екстрема инсолације.

Ради се, дакле, о томе да се одреди веза између инсолације и висинске коте границе вечног снега. Ту ћемо везу наћи на овај начин. Поћићемо од података, скупљених опажањима, о садањој средњој висинској коти границе вечног снега на појединим географским ширинама Земљине површине.

При томе ћемо се послужити дијаграмом који Кепен изradio на темељу тих података и који је објављен у Вегенеровом делу о померању континената. У том дијаграму претстављена је средња висинска кота границе вечног снега као функција географске ширине. Упореди ли се тај дијаграм са оним који се добива, ако се топлотне количине Q_s и \bar{Q}_s калоричних летњих полугодина претставе графички као функције географске ширине, ~~остаје~~ пада одмах у очи тесна веза која постоји између тих двеју крива: оне су потпуно сличне. Рачуњско испитивање показује да између тих двеју крива по-

φ	h	Q_s	a	b	H
90°	100	12669	-1382	-1197	173
85°	175	12675	-1307	-1191	179
80°	300	12733	-1182	-1133	243
75°	475	12859	-1007	-1007	381
70°	700	13074	-782	-792	616
65°	1075	13445	-407	-411	1033
60°	1550	14006	+68	+140	1636
55°	2100	14573	+618	+707	2256
50°	2625	15078	+1143	+1212	2808
45°	3275	15522	+1793	+1656	3294
40°	3925	15878	+2443	+2012	3684

стоји корелациони фактор 0,83. Тај би корелациони фактор испао још већи, кад се неби, на што ме је Кепен упозорио, у кривај границе вечног снега, у оба максимума те криве, испољило, као ~~са~~ страни елеменат, утицај отсуства атмосферских талога у сувим зонама које леже с обе стране ек-

ватора. Да би смо тај фактор елиминисали, узнемо у обзир и испитаћемо међусобну везу оних делова тих двеју крива који одговарају интервалу од $\varphi=40^\circ$ до $\varphi=90^\circ$. Тај део северне хемисфере Земљине покривен је широким континентима, због чега су на њему сви секундарни утицаји подједнако распоређени па не ~~време~~ ^{не} ~~имају~~ везу између инсолације и границе вечног снега. Тај део Земљине површине био је и поприште квартерног леденог доба.

Приложена таблица послужиће нам да нађемо тражену везу. Први стубац те таблице садржи усчене географске ширине, други њен стубац висинску коту h границе вечног снега према Кепеновом дијаграму. Трећи стубац садржи топлотне количине Q_s . Четврти стубац садржи отступања a величина h од њихове аритметичке средине. Пети стубац садржи отступања b величина Q_s од њихове аритметичке средине.

Фактор корелације између проучаваних двеју појава даг је изразом:

$$(32) \quad k = \frac{\sum ab}{\sqrt{\sum a^2 \sum b^2}}.$$

Помоћу претходне таблице добива се за тај корелациони фактор ова нумеричка вредност:

$$k = 0,996$$

Тај изванредно високи фактор корелације је математски израз уске везе која постоји између висинске коте границе вечног снега на разним географским ширинама и одговарајућих топлотних количина калоричне летње полугодине.

Да нађемо математски израз за везу између висинске коте границе вечног снега и топлотних количина Q_s , које су количине функције географске ширине, поступићемо овако. Та веза нека буде претстављена, што је због високог фактора корелације могуће, линеарном једначином

$$(33) \quad H = A + BQ_s$$

где нам H претставља теоретску надморску висину границе вечног снега, а где A и B означају две константе. Нумеричке вредности тих двеју констаната добивају се захтевом да оне посретством теорије најмањих квадрата дадну најмање отсту-

пање између теоретске вредности H и опажањем добивене вредности h висинске коте границе вечног снега. Тај захтев изражен је једначином:

$$(34) \quad \sum (H-h)^2 = \text{Minimum},$$

т. ј. због (33) једначином:

$$(35) \quad \sum (A + BQ_s - h)^2 = \text{Minimum}.$$

Одавде слеђује образовањем извода предњег израза по A и B , и стављајући их једнаке нули,

$$(36) \quad \begin{cases} \sum (A + BQ_s - h) = 0 \\ \sum (A + BQ_s - h) Q_s = 0. \end{cases}$$

Ако је n број датих података за h односно за Q_s , то добивамо место предњих једначина ове две:

$$(37) \quad \begin{cases} nA + B\sum Q_s - \sum h = 0 \\ A\sum Q_s + B\sum Q_s^2 - \sum hQ_s = 0. \end{cases}$$

Овим двама једначинама одређене су нумеричке вредности од A и B . Користећи се подацима саопштене таблице, добивамо:

$$(38) \quad A = -13,687; \quad B = 1,094.$$

Зато можемо зависност између надморске висине H границе вечног снега претставити једначином:

$$(39) \quad H = 1,094 Q_s - 13687$$

при чему ваља H мерити метрима, а Q_s каноничким јединицама, јер је ~~саопштена~~ таблица израђена помоћу тих јединица.

Секуларна померања границе вечног снега изазвана променама инсолације. Из једначине (38) слеђује, ако се секуларне варијације количине Q означе са ΔQ_s , а одговарајуће секуларне промене висинске коте границе вечног снега са ΔH

$$\Delta H = 1,094 \Delta Q_s.$$

Ова једначина казује да промена количине Q_s од једне каноничне јединице повлачи за собом промену висинске коте границе вечног снега од 1,094 метра.

Веза између промене ΔQ_s и одговарајуће промене ΔH може се извести и другим, чисто теоретским путем. Једначина (16) на страни 154 „Математске теорије климе“ т. ј. једначина

$$\Delta u = 0,0068 \Delta Q_s,$$

даје нам везу између секуларне промене ΔQ_s количине Q_s и њоме проузроковане промене Δu температуре доњег слоја атмосфере. Опажањима је утврђено да је за време летње полугодине потребно попети се за 150 метара да би се дошло у слој атмосфере, хладнији за 1° . Да би се, према томе, после секуларне промене ΔQ_s летње топлотне количине, остало на истој изотермичној површини, т. ј. да би се секуларна промена температуре надокнадила померањем у висину, потребно је попети се за ΔH тако да буде

$$0,0068 \Delta Q_s - \frac{\Delta H}{150} = 0,$$

т. ј.

$$\Delta H = 1,02 \Delta Q_s.$$

Из претходних једначина следује да промени количине Q_s у износу од једне каноничне јединице одговара померање границе вечног снега у износу од 1,02 до 1,09 метара. Ми ћемо се, ради веће сигурности, задовољити доњом границом овог поморања па је, сем тога, заокружити на 1 метар. Зато можемо казати:

Секуларни ход померања границе вечног снега, изазваних променама инсолације, претстављен је секуларним ходом топлотних количина летње калоричне полугодине, ако се каноничне јединице, употребљене за претстављање тога секуларног хода, сматрају за метре. Секуларне промене топлотних количина летње полугодине, саопштене у табелици 15 „Математске теорије климе“ и оне које су саопштене у наредној табелици претстављају, ~~у истој~~ у исти мах, секуларна соларна померања границе вечног снега, мерена метрима. При томе знак + претставља померање границе вечног снега у вис, а знак — померање на доле.

Неке примедбе о топлотним количинама калоричних годишњих доба на тропским географским ширинама. У „Математској теорији климе“ одређене су границе t_1 и t_2 кало-

ричних полугодина овим критериумом:

$$(40) \quad t_2 = t_1 + \frac{T}{2},$$

$$(41) \quad w(t_2) = w(t_1).$$

Овај критериум може се и овако интерпретисати: Топлотна количина летње калоричне полугодине претстављена је интегралом

$$(42) \quad Q_s = \int_{t_1}^{t_2} w(t) dt = \int_{t_1}^{t_1 + \frac{T}{2}} w(t) dt.$$

Образујемо ли извод овог израза по t_1 , ~~то~~ добивамо

$$(43) \quad \frac{dQ_s}{dt_1} = w\left(t_1 + \frac{T}{2}\right) - w(t_1) = w(t_2) - w(t_1),$$

па ~~зато~~ зато услов (41) не казује ништа друго но

$$(44) \quad \frac{dQ_s}{dt_1} = 0,$$

т. ј. да почетак летње калоричне полугодине буде тако одабран да одговарајућа топлотна количина те полугодине достигне своју екстремну вредност.

Како је

$$(45) \quad \frac{d^2 Q_s}{dt_1^2} = w'(t_2) - w'(t_1),$$

и како је на вантропским географским ширинама у почетку летње полугодине инсолација w у порасту, а на крају те полугодине у опадању, то је

$$(46) \quad w'(t_1) > 0; \quad w'(t_2) < 0,$$

дакле

$$(47) \quad \frac{d^2 Q_s}{dt_1^2} < 0.$$

Летња калорична година је, према томе, онај интервал године који има одређену сталну дужину $\frac{T}{2}$, а којег је поче-

так одабран тако да топлотна количина те полугодине достигне своју максималну вредност. Зимска калорична полугодина има исту дужину, а њена топлотна количина пала је на минимум.

У екваторској зони, између ширина -15° и $+15^\circ$, годишњи ход инсолације нема, као иначе, само један максимум и један минимум, но ^иних по два. Зато ту услов (46) неће увек бити испуњен, тако да ту израз (47) може постати и позитиван, а у специјалном случају и једнак нули. Ту се, дакле, може десити да количина Q_s достигне свој минимум, а количина Q_w свој максимум. У таквом случају наступа инверзија годишњих доба: тропска ширина уочене хемисфере прима у доба летње полугодине те хемисфере мању топлотну количину но у доба зимске полугодине. Тај случај $Q_s < Q_w$ имаће своју локалну границу на оној географској ширини на којој је

$$Q_s = Q_w,$$

а то значи на калоричном екватору. Географске ширине на којима су се појавиле инверзије годишњих доба пале су с оне стране калоричног екватора, па припадају термички другој хемисфери.

Промене ширинске количине летње полугодине и померања границе вечног снега, изазвана променама рефлексивне способности Земљине површине. Ширењем поларних снежних калота и стварањем ледених покривача и ван области тих калота, мењала се у току векова геолошке прошлости рефлексивна способност Земљине површине, а то је имало, као што је Вунт доказао у једној својој расправи¹⁾, знатног утицаја на топлотне количине које је Земља примала од Сунца и употребљавала за своје термичко газдинство. Покушајмо да, чинећи извесне претпоставке, ту појаву испитамо оружем математске анализе.

Уочимо једну ограничену област Земље, довољно велику да се на њој могу образовати локалне температуре. Та област нека има површину F_0 . Део F_1 те области нека буде, и за време летње полугодине, покривен вечним снегом. Рефлекси-

¹⁾ Wundt, Aenderungen der Erdalbedo während der Eiszeit. Meteorol Zeitschr. 1933.

она способност снегом покривених предела нека буде R , а оних који нису снегом покривене нека буде R_0 . Онда су одговарајуће апсорпционе способности претстављене са:

$$(48) \quad a = 1 - R; \quad a_0 = 1 - R_0.$$

Апсорпциона способност уочене области F_0 у њеном данашњем стању је

$$(49) \quad A_0 = F_1 a + (F_0 - F_1) a_0.$$

У доба t геолошке прошлости нека буде део F површине F_0 покривен снегом. Онда је апсорпциона способност области F_0 била

$$(50) \quad A = F a + (F_0 - F) a_0.$$

Промена те апсорпционе способности и доба t према њеном садашњем стању претстављена је са

$$(51) \quad A - A_0 = (F - F_1) (a - a_0)$$

или, прерачунато на јединицу површине уочене области,

$$(52) \quad \Delta a = (a - a_0) \frac{F - F_1}{F_0}.$$

У доба t геолошке прошлости ће та јединица површине, а за време летње полугодине, тај део сунчевих зрака, који на њу падну, више апсорбовати но сада.

Сунчеви зраци, пролазећи кроз Земљину атмосферу, слабе се у њој на начин, изложен у §§ 19 и 20 „Математске теорије климе“ тако да ће само један део тих зрака, у виду директних и дифузних зрака, стићи до Земљине површине. Тај део нека буде означен са χ , тако да ће од топлотне количине Q_s стићи до Земљине површине количина χQ_s , при чему је $\chi < 1$. То се дешава при ненаоблаченом небу. Ако је, према томе, средња наоблаченост неба уочене области за време летње полугодине, изражена у процентима, једнака B , то ће јединици површине уочене области за време летње полугодине бити упућена топлотна количина

$$(53) \quad Q_s' = \frac{100 - B}{100} \chi Q_s,$$

или, ако ставимо

$$(54) \quad \frac{100-B}{100} = k,$$

топлотна количина

$$(55) \quad Q_s' = k\chi Q_s.$$

Од те количине ће, због промене рефлексионе способности Земљине површине, бити у доба t геолошке прошлости овај део више апсорбован но сада:

$$(56) \quad \Delta_2 Q_s = k\chi \Delta a Q_s.$$

Тај део претставља секуларни вишак топлотних летњих количина, употребљен за термичко газдинство Земље, као последица промене рефлексионе способности Земљине површине. Са вишком $\Delta_1 Q_s$ летњих топлотних количина, проузрокованим секуларним променама астрономских елемената, добивамо овај целокупни вишак:

$$(57) \quad \Delta Q_s = \Delta_1 Q_s + \Delta_2 Q_s,$$

т. ј. због (56), (52) и (16)

$$(58) \quad \Delta Q_s = \Delta_1 Q_s + k\chi (a - a_0) \frac{F - F_1}{F_0} (Q_s^0 + \Delta_1 Q_s).$$

Узме ли се у обзир да је

$$k < 1; \quad \chi < 1; \quad a < 1; \quad a_0 < 1; \quad \frac{F - F_1}{F_0} < 1,$$

то је дозвољено, ако се последњи члан десне стране ове једначине развије, коефицијент $k\chi(a - a_0) \frac{F - F_1}{F_0}$ од $\Delta_1 Q_s$, који ће се овде појавити, занемарити поред коефицијента један првога члана. Зато је

$$(59) \quad \Delta Q_s = \Delta_1 Q_s + k\chi (a - a_0) \frac{F - F_1}{F_0} Q_s^0$$

т. ј.

$$(60) \quad \Delta_2 Q_s = k\chi (a - a_0) \frac{F - F_1}{F_0} Q_s^0.$$

О нумеричким вредностима коефицијената k , χ , a и a_0 имамо ове податке.

Коефицијент k дат је једначином (54) па је зато његова нумеричка вредност дата климатолошким податцима о средњој летњој наоблачености уочене области.

Нумеричка вредност коефицијента χ може се одредити помоћу таблица 9 и 3 „Математске теорије климе“ на овај начин. Помоћу таблице 9 израчуна се летња топлотна количина уочене области при трансмисионом коефицијенту $p = 0,8$, а помоћу таблице 3 она која одговара трансмисионом коефицијенту $p = 1$. Квоцијент тих количина даје ~~се~~ нумеричку вредност коефицијента χ .

Нумеричка вредност апсорпционе способности a снежног или леденог покривача Земљиног тек је недавно одређена на поуздан начин¹⁾. Та је способност за свежи снег 0,3, за стари снег 0,5, а за ледењак 0,6. За a ваља ставити средину последњих двају бројева, т. ј.

$$a = 0,55.$$

За a_0 ваља, према споменутој радњи Вунта, ставити

$$a_0 = 0,94,$$

па је зато

$$a - a_0 = -0,39.$$

У обрасцу (60) F је секуларно променљива величина. Јер чим се, услед секуларне промене $\Delta_1 Q_s$ за извесан број калорија, граница вечног снега помери, кажимо према доле, за толики број метара, покриће вечни снег нове делове уочене области. Зато ће се променути и површина F , а са њоме и количина $\Delta_2 Q_s$, што ће опет бити пропраћено новим померањем границе вечног снега и новим проширењем залеђене области. При датој конфигурацији уочене области, може се та појава пратити рачуном корак по корак. Такав је ~~је~~ посао, на пример испитивање промена залеђености алпских предела, предмет је специјалних студија па преконачава оквир ове расправе. Но овде је могуће најзначајнију појаву таквих промена залеђености, ону која се испољила у проширавању и сужавању поларних снежних калота Земљиних, подврћи математској анализи.

¹⁾ Dezaux, L'économie radio-thermique des champs de neige et des glaciers. Paris 1933.

Уочимо ~~то је~~ северну поларну калоту Земљине површине, ограничену упоредником φ_0 . Чинимо претпоставку да је та калота, или бар уочени њен сектор, покривен уравњеним континентом. Онда ће снежни покривач те калоте, проузрокован соларном температуром бити такође ограничен једним упоредником. Граница тога покривача нека лежи сада на упореднику φ_1 , а нека је у доба t геолошке прошлости лежала на упореднику φ . Онда је, ако рачунамо, једноставности ради, са целокупном калотом,

$$(61) \quad \begin{cases} F_0 = 2\pi r^2 (1 - \sin \varphi_0), \\ F_1 = 2\pi r^2 (1 - \sin \varphi_1), \\ F = 2\pi r^2 (1 - \sin \varphi). \end{cases}$$

Овде је F секуларно променљиво, т. ј. функција времена t . Ту зависност можемо одредити на овај начин.

У доба t_1 геолошке прошлости када је уочена калота примала од Сунца најмању количину летње топлоте, рецимо количину $Q_s^{(m)}$, нека се њен снежни покривач проширио до упоредника φ_m . Оправдано је претпоставити да је то проширење покривача према његовом данашњем стању пропорционално дефициту летње топлотне количине. Означимо ли, према томе, поларна отстојања границе снежног покривача, т. ј. колатитуде са δ_1 и δ_m , то данашњем стању одговара вредност

$$(62) \quad \delta_1 = 90^\circ - \varphi_1,$$

а добу t_1 геолошке прошлости вредност

$$(63) \quad \delta_m = 90^\circ - \varphi_m.$$

Разлика ових двеју вредности ($\delta_m - \delta_1$) треба да буде пропорционална дефициту $Q_s^0 - Q_s^{(m)}$ топлотних количина. Зато је

$$(64) \quad \delta_m - \delta_1 = K (Q_s^0 - Q_s^{(m)}),$$

где K означава фактор пропорционалности.

Узимајући у обзир (16), (62), (63), добивамо

$$(65) \quad \varphi_m - \varphi_1 = K \Delta Q_s^{(m)}.$$

И у међувремену морало је проширење снежног покривача бити пропорционално дефициту летње топлотне количине. Зато је

$$(66) \quad \varphi - \varphi_1 = K \Delta Q_s,$$

при чему је K дато једначином (65).

Добивамо, дакле,

$$(67) \quad \varphi = \varphi_1 + K \Delta Q_s.$$

Ставимо ли (67) у (61), а ово у (60), ~~и~~ добивамо

$$(68) \quad \Delta_2 Q_s = k\chi (a - a_0) \frac{\sin \varphi_1 - \sin (\varphi_1 + K \Delta Q_s)}{1 - \sin \varphi_0} Q_s.$$

Помоћу овог обрасца, а служећи се таблицом 15 „Математске теорије климе“, могу се израчунати проширивања поларног снежног покривача Земљиног и промене $\Delta_2 Q_s$ летњих топлотних количина уочене калоте Земљине, изазване ширењем и сужавањем тог покривача.

Нумерички резултати. Обрасци, изведени у овој расправи, послужили су да се дође до неких нових нумеричких резултата који допуњују рачуне о секуларном ходу инсолације Земље, саопштене у „Математској теорији климе“.

Како је појам калоричних годишњих доба и одговарајућих топлотних количина претходним расуђивањима проширен и на екваторску зону Земљине површине, то је таблица коефицијената m , ~~саопштена~~ на страни 51 споменутог дела, употпуњена подацима и за географске ширине од 0° , 5° и 10° . Тако употпуњена таблица саопштена је под бројем 1 међу таблицама које се налазе на крају ове расправе. Затим је таблица 14 на страни 127 споменутог дела употпуњена подацима за наведене географске ширине и саопштена на крају ове расправе под бројем 2.

Користећи се тим таблицама, могло се приступити израчунавању секуларног хода инсолације географских ширина $\pm 5^\circ$ и $\pm 15^\circ$. Резултати тог рачуна саопштени су у наредној табlici 3. Она чини допуну таблице 15 „Математске теорије климе“.

Сада, када је добивена веза између секуларних промена летњих топлотних количина и померања границе вечнога снега, и када је показано да свакој промени те летње коли-

чине од једне каноничне јединице одговара померање границе вечног снега од бар једног метра, при чему знак + значи померање те границе у вис, а знак — померање те границе на доле, лакше је увидети последице секуларног хода инсолације Земље. Саопштена Таблица 3 показује да су померања границе вечног снега у току геолошке прошлости и у тропским крајевима Земље била осетна и да су прекорачавала кадгод величину од хиљаду метара. Тиме је обеснажено мишљење да се секуларним ходом инсолације Земље не могу растумачити померања границе вечног снега у тропским крајевима Земље. И та померања су природна последица секуларног хода инсолације и могу се, са овим заједно, израчунати и пратити кроз векове, што је учињено таблицом 3.

У табlici 4 саопштени су подаци о секуларним померањима калоричног екватора у току минулих 600 хиљада година. Та померања била су доста осетна, достижући износ од $8^{\circ}13'$. За време споменутог интервала прекорачио је калорични екватор 13 пута упоредник од $+5^{\circ}$ и 14 пута упоредник од -5° . У сваком таквом случају наступила је на једном или другом од тих упоредника инверзија годишњих доба. Топлотна количина која је одговарала летњој полугодини уочене хемисфере постала је на тим упоредницима мања од топлотне количине зимске полугодине. То следује и из таблица 2 и 3. Ваља само данашњим топлотним количинама тих упоредника, саопштеним у табlici 2, додати њихове секуларне промене, саопштене у табlici 3 па ће се онда показати да је у споменути случајевима топлотна количина коју смо назвали летњом, постала мања од зимске. Значи да је уочени упоредник у доба летње полугодине његове хемисфере имао, у ствари, своју зимску полугодину, јер је, наставши се с оне стране калоричног екватора, термички припадао другој хемисфери.

У табlici 5 саопштене су секуларне промене сунчаних топлотних количина, примљених за време летње полугодине од северне поларне калоте Земљине, ограничене упоредником од 55° , узимајући у обзир одговарајуће промене рефлексивне способности Земље. У колони 2 те табlice саопштене су промене $\Delta_1 Q_s$ летње топлотне количине Q_s , изазване једино променама астрономских елемената. Те су про-

мене израчунате помоћу обрасца (26). Са $\varphi_1 = 55^{\circ}$; $\varphi_2 = 90^{\circ}$ увођењем каноничних јединица за које је $I_0 = 1$; $T = 100000$

и механичком квадратуром израза $\int_{\varphi}^{\varphi_2} \Delta W_s \cos \varphi d\varphi$ помоћу таб-

лице 6 „Математске теорије климе“, добивамо за (26) овај образац

$$(69) \quad \Delta_1 Q_s = 361 \Delta \varepsilon - 7901 \Delta (e \sin \Pi),$$

помоћу којег су, а користећи се таблицом 13 „Математске теорије климе“, те промене израчунате.

У колони 3 табlice 5 саопштене су промене $\Delta_2 Q_s$ летње топлотне количине Q_s , изазване променом рефлексивне способности уочене калоте. Те су промене израчунате на овај начин.

Користећи се податцима таблица 3 и 9 „Математске теорије климе“, добива се, употребом обрасца (25) да је однос топлотних количина, примљених од уочене калоте за време летње полугодине при трансмисионом коефициенту атмосфере $p = 0,8$ односно $p = 1$, једнак 0,60. Зато ваља ставити $\chi = 0,60$. Средња облачност неба над уоченом калотом за време летње полугодине је $B = 55$. Зато је, према (54), $k = 0,45$. Рекли смо да је $a - a_0 = -0,39$, а помоћу табlice 2 може се израчунати да је данашња средња летња инсолација северне калоте, ограничене упоредником $\varphi_0 = 55^{\circ}$, једнака $Q_s^0 = 13515$. Употребом тих података, добива једначина (68) овај облик

$$\Delta_2 Q_s = -7869 [\sin \varphi_1 - \sin (\varphi_1 + K \Delta_1 Q_s)].$$

О нумеричким вредностима величина φ_1 и K имамо ове податке. На северној хемисфери лежи данас, према подацима у споменутој расправи Вунта, граница снежне калоте просечно на географској ширини $\varphi_1 = 75_0$. Према истим подацима спустила се та граница у току ледених доба просечно до 55 степена. Да се то десило пре 230 хиљада година, следуваће из резултата нашег рачуна. Тада је, као што то следује из табlice 15 „Математске теорије климе“, $Q_s^{(m)}$ било за 659 каноничних јединица мање од Q_s^0 . Зато добивамо, применом обрасца (65),

$$55^\circ - 75^\circ = -K'659,$$

т. ј. $K = 1'821$. Зато је

$$(70) \quad \Delta_2 Q_s = 7869 [\sin(75^\circ + 1'821 \Delta_1 Q_s) - \sin 75^\circ].$$

При употреби овог обрасца ваља имати још ово у виду. Снежна калота Земљина ишчезла је, уз претпоставку равнотезе, у доба геолошке прошлости увек онда сасвим, када је φ достигло вредност од 90° . Стављајући, дакле, у једначину (66) $\varphi = 90^\circ$; $\varphi_1 = 75^\circ$ $K = 1'821$, добивамо $\Delta_1 Q_s = 494$. Са том вредности $\Delta_1 Q_s$ добивамо, помоћу једначине (70), $\Delta_2 Q_s = 268$. То је максимална вредност позитивног ефекта промена средње калоте и она важи за све вредности $\Delta_1 Q_s \geq 494$.

Четврта колона таблице 5 садржи збир ΔQ_s топлотних количина $\Delta_1 Q_s$ и $\Delta_2 Q_s$ или средње померање ΔH границе вечног снега на уоченој калоти Земљиној у моменту геолошке прошлости означеном у колони 1. Та померања дају, дакле, целокупни ефекат промена инсолације уочене калоте, изазван променом астрономских елемената, а праћен ширењем снежне калоте.

Та померања достигла су у доба од 230 хиљада година пре садашности своју максималну вредност од 1800 метара или, ако рачунамо са коефициентом $B = 1,094$, како он следе према (38) из данашњег распореда границе вечног снега на разним географским ширинама, величину од 2000 метара. Како данас граница вечног снега лежи изнад упоредника од 55° на надморској висини од 2200 метара, то је у оно доба граница вечног снега додирнула на том месту површину континента па се зато снежна калота морала у то доба раширити до тог упоредника, како је то при нашем рачуну било претпостављено, а сада накнадно верификовано. Ширење и сужавање снежне калоте у доба геолошке прошлости налази, према томе, своје потпуно тумачење у променама инсолације северне калоте Земљине.

Резултати, саопштени у колони 5, претстављени су у приложеном дијаграму графички. Из тог дијаграма следеће ово.

За време минулих 600 хиљада година померила се граница вечног снега на доле веома осетно девет пута. Та максимална спуштања границе вечног снега одговарају овим

временима: 25; 71,9; 115; 187,5; 230; 435; 475,6; 550; 590,3 хиљада година пре садашности. То су оне фазе леденога доба које су Кепен и Вегенер у своме делу назвали Вирм III, Вирм II, Вирм I, Рис II, Рис I, Миндел II, Миндел I, Гинц II и Гинц I, а којих је реалност овим рачуном поново, и још очигледније но икад до сада, утврђена.

Исти рачуни као и за северну калоту извршени су и за јужну калоту, ограничену упоредником од 55° . Према споменутим податцима Вунта лежи на јужној хемисфери граница вечног леда сада на упореднику од 68° , док је у доба њене најјаче раширености она достигла упоредник од 63° . Зато ваља сада у рачуну ставити $\varphi_1 = 68^\circ$, $\varphi_m = 63^\circ$. Проширење јужне снежне калоте било је знатно мање него северне, јер се оно могло дешавати само на рачун мора. Исто тако је и смањивање те калоте било у прошлости малено, јер је велика надморска висина антарктичког континента (средња висина 2200 м.) штитила његов снежни покривач од отапања. Због тога је јужна снежна калота преживела слабије секуларне промене но северна која се могла ширити и сужавати по размерно ниским континентима. Минимум летње инсолације десио се на јужној калоти пре 105,1 хиљада година. Онда је било $\Delta_1 Q_s = -872$ па је зато према једначини (66) $5^\circ = 872K$, т. ј. $K = 0'344$. Зато добивамо, место једначине (70),

$$\Delta_2 Q_s = 8019 [\sin(68^\circ + 0'344 \Delta_1 Q_s) - \sin 68^\circ],$$

при чему је

$$\Delta_1 Q_s = 361 \Delta \varepsilon + 7901 \Delta (e \sin II).$$

Нумерички резултати, добивени применом ових образаца, претстављени су графички у приложеном дијаграму.

ТАБЛИЦА 1

Нумеричке вредности коефициента (каноничне јединице)

φ	0°	5°	10°	15°	20°	25°	30°	35°	40°
m	20260	20190	19960	19570	19040	18370	17550	16600	15320
φ	45°	50°	55°	60°	65°	70°	75°	80°	85°
m	14330	15050	11620	10130	8560	6930	5240	3520	1770

ТАБЛИЦА 2

Топлотне количине калоричних полугодина.
Година 1800; каноничне јединице

Географска ширина	Север. хемисфера		Јужна хемисфера	
	Летња полугодина	Зимска полугодина	Летња полугодина	Зимска полугодина
0°	15601	14950	15601	14950
5°	15453	14997	16102	14328
10°	15825	14286	16487	13625
15°	16109	15476	16757	12828
20°	16281	12577	16912	11946
25°	16345	11595	16955	10987
30°	16294	10553	16876	9956
35°	16179	9418	16689	8868
40°	15878	8244	16392	7720
45°	15522	7035	15997	6558
50°	15078	5799	15510	5367
55°	14573	4474	14958	4189
60°	14006	3365	14342	3027
65°	13455	2250	13738	1966
70°	13074	1392	13304	1163
75°	12849	789	13033	615
80°	12733	366	12850	250
85°	12675	99	12753	41
90°	12669	7	12673	0

ТАБЛИЦА 3

(Наставак таблице 15 „Математске теорије климе“)

Секуларни ход инсолације у тропској зони.
Промене топлотних количина калоричних полугодина
(каноничне јединице)

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Летња полугодина				Зимска полугодина			
	Географска ширина							
	+5°	+15°	-5°	-15°	+5°	+15°	-5°	-15°
0,6	- 8	- 5	+ 4	+ 7	+ 1	- 1	- 11	- 13
5	+231	+253	-265	-235	-288	-304	+208	+182
10	+672	+687	-718	-659	-752	-760	+538	+586
11,1	+693	+705	-735	-681	-764	-769	+664	+617
15	+495	+495	-515	-485	-530	-527	+480	+451
20	+ 49	+ 12	- 3	- 38	+ 30	+ 60	+ 82	+110
22,1	+ 24	- 36	+ 52	- 8	+107	+155	+ 79	+127
25	+179	+103	- 87	-155	- 25	+ 39	+243	+297
30	+535	+554	-557	-600	-501	-452	+691	+722
32,7	+263	+392	-597	-630	-549	-488	+711	+734
35	+397	+336	-541	-568	-501	-448	+637	+656
40	+311	+289	-295	-299	-284	-265	+322	+323
45	+307	+141	-155	-113	-190	-216	+ 72	+ 38
47,1	+ 88	+121	-134	- 95	-166	-191	+ 56	+ 25
50	+129	+157	-169	-135	-199	-220	+ 99	+ 70
55	+395	+381	-395	-383	-391	-377	+397	+387
60	+396	+354	-668	-670	-647	-609	+717	+715
60,6	+712	+366	-680	-684	-658	-618	+734	+732
65	+317	+157	-461	-491	-420	-370	+558	+578
70	- 68	-123	+142	+ 21	+193	+236	- 17	+ 32
71,9	-177	-227	+247	+185	+293	+336	-126	- 76

ТАБЛИЦА 3
(Наставак)

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Летња полугодина				Зимска полугодина			
	Географска ширина							
	+5°	+15°	-5°	-15°	+5°	+15°	-5°	-15°
75	- 3	- 49	+ 61	+ 15	+ 102	+ 139	+ 38	+ 75
80	+ 803	+ 762	- 783	- 774	- 770	- 732	+ 816	+ 804
82,8	+1018	+ 939	-1022	- 937	-1024	- 994	+1016	+ 982
85	+ 901	+ 889	- 921	- 877	- 936	- 921	+ 886	+ 845
90	- 17	+ 19	- 29	+ 7	- 62	- 91	- 50	- 79
94	- 450	- 399	+ 402	+ 427	+ 367	+ 324	- 485	- 502
95	- 426	- 376	+ 378	+ 404	+ 343	+ 300	- 461	- 480
100	+ 400	+ 379	- 388	- 385	- 380	- 361	+ 408	+ 403
105,1	+1139	+1045	-1063	-1089	-1009	- 927	+1193	+1207
110	+ 494	+ 417	- 414	- 463	- 357	- 292	+ 551	+ 588
115	- 306	- 355	+ 380	+ 311	+ 433	+ 470	- 253	- 196
116,1	- 340	- 335	+ 412	+ 343	+ 463	+ 496	- 289	- 252
120	+ 49	+ 10	+ 1	- 38	+ 36	+ 67	+ 84	+ 115
125	+ 804	+ 792	- 820	- 782	- 831	- 816	+ 795	+ 758
127,7	+ 932	+ 923	- 962	- 907	- 984	- 973	+ 910	+ 859
130	+ 802	+ 812	- 846	- 786	- 877	- 880	+ 771	+ 718
135	+ 153	+ 171	- 182	- 157	- 199	- 208	+ 141	+ 120
140	- 186	- 186	+ 194	+ 182	+ 200	+ 199	- 180	- 169
145	+ 208	+ 167	- 164	- 193	- 152	- 99	+ 240	+ 261
150	+ 797	+ 726	- 737	- 762	- 693	- 632	+ 841	+ 836
152,2	+ 893	+ 823	- 839	- 855	- 800	- 738	+ 932	+ 940
155	+ 771	+ 710	- 723	- 738	- 690	- 637	+ 804	+ 811
160	+ 96	+ 82	- 82	- 90	- 72	- 61	+ 106	+ 111
164,3	- 285	- 266	+ 275	+ 274	+ 264	+ 247	- 294	- 293
165	- 284	- 261	+ 266	+ 271	+ 254	+ 233	- 296	- 297

ТАБЛИЦА 3
(Наставак)

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Летња полугодина				Зимска полугодина			
	Географска ширина							
	+5°	+15°	-5°	-15°	+5°	+15°	-5°	-15°
170	+ 264	+ 282	- 298	- 262	- 322	- 334	+ 240	+ 210
175	+1003	+ 990	-1025	- 978	-1040	-1022	+ 990	+ 946
176,3	+1057	+1032	-1067	-1026	-1075	-1048	+1049	+1010
180	+ 739	+ 701	- 719	- 713	- 706	- 672	+ 732	+ 742
185	- 255	- 282	+ 301	+ 254	+ 333	+ 357	- 219	- 179
187,5	- 459	- 488	+ 515	+ 456	+ 534	+ 574	- 450	- 370
190	- 271	- 310	+ 331	+ 274	+ 374	+ 403	- 228	- 181
195	+ 834	+ 762	- 774	- 736	- 732	- 670	+ 876	+ 888
198,5	+1226	+1159	-1188	-1181	-1160	-1099	+1254	+1241
200	+1144	+1085	-1114	-1105	-1093	-1039	+1165	+1149
203	+ 82	+ 93	- 100	- 83	- 112	- 120	+ 70	+ 55
209,6	- 538	- 502	+ 508	+ 532	+ 473	+ 423	- 593	- 609
210	- 533	- 496	+ 501	+ 526	+ 463	+ 414	- 591	- 608
215	+ 115	+ 132	- 167	- 122	- 204	- 233	+ 78	+ 41
220	+1110	+1079	-1116	-1077	-1119	-1087	+1107	+1069
220,8	+1123	+1088	-1122	-1092	-1118	-1079	+1132	+1101
225	+ 619	+ 533	- 533	- 591	- 509	- 453	+ 665	+ 691
230	- 219	- 286	+ 315	+ 230	+ 382	+ 433	- 152	- 83
232,4	- 234	- 319	+ 344	+ 264	+ 408	+ 456	- 190	- 124
235	+ 41	- 21	+ 37	- 25	+ 93	+ 142	+ 97	+ 146
240	+ 723	+ 663	- 673	- 691	- 638	- 586	+ 758	+ 768
242,2	+ 788	+ 747	- 768	- 739	- 755	- 717	+ 801	+ 789
245	+ 677	+ 638	- 679	- 656	- 681	- 661	+ 675	+ 653
250	+ 223	+ 221	- 279	- 229	- 317	- 344	+ 187	+ 146
255	+ 64	+ 88	- 98	- 68	- 122	- 140	+ 40	+ 16

ТАБЛИЦА 3
(Наставак)

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Летња полугодина				Зимска полугодина			
	Географска ширина							
	+5°	+15°	-5°	-15°	+5°	+15°	-5°	-15°
256,5	+ 72	+ 86	- 94	- 74	- 09	- 119	+ 57	+ 41
260	+167	+156	-161	-160	- 156	- 145	+ 172	+ 171
265	+419	+382	-389	-400	- 367	- 335	+ 441	+ 447
270	+399	+354	-643	-666	- 603	- 547	+ 739	+ 753
270,7	+719	+352	-661	-686	- 620	- 563	+ 760	+ 775
275	+320	+153	-454	-491	- 407	- 350	+ 567	+ 594
280	- 76	- 112	+126	+ 84	+ 160	+ 188	- 42	- 8
281,8	-174	-196	+210	+176	+ 235	+ 252	- 149	- 120
285	+ 2	- 7	+ 10	+ 1	+ 18	+ 26	+ 10	+ 18
290	+775	+770	-799	-756	- 815	- 806	+ 759	+ 720
292,7	+955	+951	-989	-951	-1013	-1003	+ 931	+ 879
295	+813	+818	-855	-794	- 885	- 885	+ 785	+ 729
300	- 53	- 25	+ 19	+ 45	- 5	- 27	- 77	- 97
303,1	-337	-327	+337	+327	+ 338	+ 338	- 336	- 326
305	-216	-231	+244	+215	+ 265	+ 276	- 195	- 170
310	+385	+606	-611	-650	- 553	- 492	+ 738	+ 764
313,3	+991	+306	-921	-946	- 872	- 798	+1040	+1054
315	+900	+320	-852	-860	- 781	- 716	+ 948	+ 924
320	+ 92	+ 44	- 34	- 78	+ 6	+ 45	+ 132	+ 167
323,3	-170	-192	+206	+172	+ 232	+ 243	- 144	- 116
325	- 81	- 97	+105	+ 83	+ 123	+ 136	- 63	- 44
330	+ 63	+ 88	- 98	- 72	- 113	- 133	+ 48	+ 27
332,8	+736	+737	- 766	-719	- 788	- 764	+ 714	+ 672
335	+321	+322	-647	-606	- 666	- 663	+ 602	+ 565
340	+ 85	+ 82	- 85	- 82	- 84	- 81	+ 86	+ 83

ТАБЛИЦА 3
(Наставак)

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Летња полугодина				Зимска полугодина			
	Географска ширина							
	+5°	+15°	-5°	-15°	+5°	+15°	-5°	-15°
342,1	+ 1	- 7	+ 9	+ 1	+ 17	+ 24	+ 9	+ 16
343	+177	+151	-151	-165	-133	-112	+193	+204
350	+666	+305	-614	-635	-578	-526	+702	+714
350,9	+688	+627	-656	-657	-599	-546	+725	+738
355	+414	+358	-358	-390	-318	-270	+454	+478
359,9	- 13	- 39	+ 47	+ 19	+ 71	+ 91	+ 11	+ 33
360	- 15	- 41	+ 49	+ 21	+ 72	+ 92	+ 8	+ 30
363	+366	+357	-368	-355	-370	-360	+364	+352
369,6	+729	+728	-757	-712	-776	-770	+710	+670
370	+726	+726	-756	-710	-776	-772	+706	+664
375	+270	+291	-308	-269	-334	-349	+244	+211
379,7	- 81	- 65	+ 65	+ 75	+ 54	+ 41	- 92	- 99
380	- 78	- 64	+ 64	+ 72	+ 54	+ 42	- 88	- 94
385	+398	+357	-362	-379	-355	-301	+425	+455
389,6	+717	+647	-655	-683	-612	-552	+760	+778
390	+713	+641	-649	-679	-603	-542	+759	+778
395	+312	+251	-246	-289	-199	-148	+359	+392
399,2	+117	+ 67	- 57	-101	- 14	+ 26	+160	+194
400	+132	+ 83	- 74	-117	- 32	+ 8	+174	+208
405	+447	+417	-425	-429	-410	-383	+462	+463
407,7	+438	+477	-494	-475	-497	-485	+485	+467
410	+404	+413	-432	-397	-452	-437	+384	+353
415	+146	+181	-198	-151	-235	-262	+109	+ 70
415,5	+141	+175	-191	-145	-228	-234	+104	+ 66
420	+368	+388	-408	-364	-437	-431	+339	+301

ТАБЛИЦА 3
(Наставак)

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Летња полугодина				Зимска полугодина			
	Географска ширина							
	+5°	+15°	-5°	-15°	+5°	+15°	-5°	-15°
424	+ 603	+589	- 609	- 585	- 614	-598	+ 598	+ 576
425	+ 609	+588	- 607	- 590	- 605	-585	+ 611	+ 593
450	+ 208	+157	- 152	- 191	- 111	- 70	+ 249	+ 578
433,6	- 65	-125	+ 145	+ 79	+ 201	+247	- 9	+ 43
435	- 58	-120	+ 140	+ 72	+ 199	+248	+ 1	+ 56
440	+ 602	+533	- 536	- 571	- 489	-430	+ 649	+ 674
444	+ 963	+896	- 915	- 924	- 881	-892	+ 997	+ 998
445	+ 943	+886	- 907	- 906	- 882	-851	+ 968	+ 961
450	+ 104	+105	- 110	- 105	- 113	-113	+ 101	+ 95
454,8	- 440	-395	+ 400	+ 419	+ 371	+332	- 469	- 432
455	- 441	-395	+ 399	+ 419	+ 369	+329	- 471	- 485
460	+ 149	+165	- 175	- 149	- 194	-205	+ 130	+ 109
465	+ 477	+455	- 467	- 461	- 461	-441	+ 483	+ 475
465,4	+ 488	+465	- 478	- 471	- 470	-448	+ 496	+ 488
470	+ 415	+379	- 385	- 395	- 365	-334	+ 455	+ 440
475	- 426	-450	+ 474	+ 422	+ 508	+524	- 322	- 348
473,6	- 435	-460	+ 485	+ 432	+ 519	+336	- 401	- 356
480	+ 186	+157	- 130	- 169	- 90	- 50	+ 226	+ 226
485	+1059	+999	-1025	-1021	- 997	-943	+1085	+1077
486,1	+1053	+997	-1023	-1015	-1002	-951	+1074	+1061
490	+ 596	+373	- 590	- 577	- 586	-564	+ 600	+ 586
495	- 120	-100	+ 98	+ 112	+ 83	+ 66	- 135	- 146
497,1	- 156	-132	+ 130	+ 146	+ 113	+ 95	- 173	- 185
500	+ 42	+ 64	- 72	- 46	- 94	-111	+ 20	- 1
505	+ 530	+524	- 544	- 516	- 553	-545	+ 521	+ 493
508,2	+ 628	+596	- 612	- 606	- 600	-570	+ 640	+ 632

ТАБЛИЦА 3
(Наставак)

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Летња полугодина				Зимска полугодина			
	Географска ширина							
	+5°	+15°	-5°	-15°	+5°	+15°	-5°	-15°
510	+ 578	+ 534	- 544	- 554	- 520	- 481	+ 602	+ 607
515	+ 419	+ 358	- 357	- 394	- 314	- 263	+ 462	+ 489
520	+ 314	+ 265	- 264	- 295	- 228	- 188	+ 350	+ 372
525	+ 139	+ 107	- 103	- 127	- 77	- 51	+ 165	+ 183
525,3	+ 130	+ 100	- 96	- 120	- 72	- 47	+ 154	+ 173
530	+ 148	+ 140	- 142	- 142	- 139	- 132	+ 151	+ 150
535	+ 640	+ 642	- 663	- 626	- 687	- 584	+ 621	+ 584
537,8	+ 851	+ 852	- 869	- 829	- 882	- 868	+ 838	+ 800
540	+ 808	+ 790	- 820	- 784	- 828	- 808	+ 800	+ 766
545	+ 7	- 1	+ 5	- 5	+ 11	+ 17	+ 15	+ 21
548,6	- 417	- 422	+ 439	+ 408	+ 456	+ 457	- 400	- 373
550	- 373	- 384	+ 403	+ 363	+ 423	+ 430	- 353	- 322
555	+ 659	+ 599	- 609	- 629	- 573	- 521	+ 695	+ 707
559	+1268	+1189	-1216	-1219	-1179	-1109	+1305	+1299
560	+1247	+1169	-1195	-1199	-1158	-1088	+1284	+1280
565	+ 122	+ 95	- 92	- 113	- 70	- 48	+ 144	+ 160
569,4	- 622	- 603	+ 622	+ 603	+ 623	+ 604	- 621	- 602
570	- 610	- 588	+ 606	+ 590	+ 603	+ 582	- 613	- 596
575	+ 451	+ 461	- 481	- 443	- 502	- 507	+ 430	+ 397
579,7	+1195	+1186	-1233	-1164	-1261	-1246	+1167	+1104
580	+1187	+1181	-1227	-1159	-1255	-1245	+1159	+1097
585	+ 321	+ 328	- 341	- 318	- 352	- 352	+ 314	+ 294
590	- 391	- 412	+ 433	+ 387	+ 464	+ 478	- 360	- 320
590,3	- 386	- 408	+ 430	+ 382	+ 462	+ 477	- 354	- 313
595	+ 327	+ 264	- 259	- 304	- 210	- 158	+ 376	+ 410
600	+ 903	+ 825	- 837	- 865	- 790	- 722	+ 950	+ 966

ТАБЛИЦА 4

Секуларна померања калоричног екватора

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Геогр. ширина калоричног екватора	Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Геогр. ширина калоричног екватора	Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Геогр. ширина калоричног екватора	Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Геогр. ширина калоричног екватора
0	+3° 2'	85	-5° 8'	180	-5° 37'	270	-3° 9'
0,6	+3° 5'	90	+2° 54'	185	+3° 45'	270,7	-3° 21'
5	+0° 46'	94	+6° 40'	187,5	+7° 41'	275	-1° 26'
10	-3° 10'	95	+6° 27'	190	+5° 59'	280	+4° 5'
11,1	-3° 21'	100	-0° 32'	195	-4° 25'	281,8	+4° 53'
15	-1° 31'	105,1	-7° 16'	198,5	-8° 4'	285	+3° 6'
20	+2° 53'	110	-1° 8'	200	-7° 18'	290	-4° 2'
22,1	+3° 20'	115	+6° 27'	205	+5° 11'	292,7	-5° 53'
25	+1° 57'	116,1	+6° 44'	209,6	+7° 39'	295	-4° 24'
30	-2° 29'	120	+2° 65'	210	+7° 55'	300	+3° 18'
32,7	-2° 48'	125	-4° 19'	215	+1° 42'	303,1	+6° 20'
35	-2° 12'	127,7	-5° 26'	220	-7° 0'	305	+5° 13'
40	+0° 11'	130	-4° 18'	220,8	-7° 9'	310	-2° 59'
45	+1° 46'	135	+1° 29'	225	-2° 26'	313,4	-5° 52'
47,1	+1° 59'	140	+4° 47'	230	+5° 48'	315	-5° 2'
50	+1° 59'	145	+1° 24'	232,4	+6° 5'	320	+2° 34'
55	-0° 32'	150	-4° 5'	235	+3° 11'	323,5	+4° 61'
60	-3° 12'	152,2	-6° 16'	240	-3° 24'	325	+3° 57'
60,6	-3° 21'	155	-5° 52'	242,2	-4° 3'	330	+5° 15'
65	-1° 27'	160	+2° 15'	245	-3° 6'	332,8	-3° 42'
70	+4° 11'	164,3	+5° 30'	250	+0° 44'	335	-2° 40'
71,9	+3° 11'	165	+5° 27'	255	+2° 15'	340	+2° 16'
75	+3° 28'	170	+0° 29'	256,5	+2° 50'	342,1	+3° 6'
80	-4° 12'	175	-6° 3'	260	+1° 34'	345	+1° 35'
82,8	-6° 13'	176,3	-6° 31'	265	-0° 38'	350	-2° 59'

ТАБЛИЦА 4

(Наставак)

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Геогр. ширина калоричног екватора	Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Геогр. ширина калоричног екватора	Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Геогр. ширина калоричног екватора	Хиљаде година пре 1800 по Хр.	Геогр. ширина калоричног екватора
350,9	-3° 4'	415	+1° 26'	475,6	+7° 25'	540	-4° 18'
355	-0° 29'	415,5	+1° 29'	480	+1° 40'	545	+3° 2'
359,9	+3° 23'	420	-0° 28°	485	-6° 32'	548,6	+7° 0'
360	+3° 24'	424	-2° 27'	486,1	-6° 28'	550	+6° 39'
365	-0° 18'	425	-2° 29'	490	-2° 21'	555	-2° 48'
369,6	-3° 38'	430	+1° 28'	495	+3° 58'	559	-8° 27'
370	-3° 37'	433,6	+4° 12'	497,1	+4° 15'	560	-8° 16'
375	+0° 25'	435	+4° 9'	500	+2° 29'	565	+2° 7'
379,7	+3° 40'	440	-2° 13'	505	-1° 49'	569,4	+3° 37'
380	+3° 38'	444	-5° 38'	508,2	-2° 4'	570	+3° 28'
385	-0° 23'	445	-5° 28'	510	-2° 6'	575	-1° 10'
389,6	-3° 19'	450	+2° 4'	515	-0° 0'	579,7	-7° 44'
390	-3° 16'	454,8	+6° 39'	520	+0° 26'	580	-7° 40'
395	+0° 32'	455	+6° 38'	525	+2° 0'	585	+0° 1'
399,2	+2° 21'	460	+1° 33'	525,3	+2° 4'	590	+3° 56'
400	+2° 11'	465	-1° 15'	530	+1° 46'	590,3	+6° 53'
405	-0° 56'	465,4	-1° 21'	535	-2° 51'	595	+0° 24'
407,7	-1° 24'	470	-0° 36'	537,8	-4° 42'	600	-3° 4'
410	-0° 44'	475	+1° 19'				

ТАБЛИЦА 5

Секуларне промене летњих топлотних количина упућених калоти Земљиној, ограниченој упоредником од 55° северно, и њихове последице.

$\Delta_1 Q_s$ промене, изазване варијабилитетом астрономских елемената.

$\Delta_2 Q_s$ промене, изазване варијабилитетом рефлексивне способности калоте.

ΔH померања границе вечног снега, изазвана обема предњим променама.

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	$\Delta_1 Q_s$	$\Delta_2 Q_s$	ΔH
	каноничне јединице		метара
0,6	+ 20	+ 21	+ 41
5	+292	+223	+ 515
10	+346	+268	+ 314
11,1	+321	+268	+ 789
15	+319	+234	+ 553
20	-260	-343	- 603
22,1	-452	-700	-1152
25	-480	-756	-1236
30	-225	-296	- 521
32,7	-143	-176	- 319
35	-106	-126	- 232
40	+ 27	+ 28	+ 55
45	+333	+259	+ 572
47,1	+307	+229	+ 536
50	+296	+225	+ 521
55	+140	+130	+ 270
60	+ 99	+ 96	+ 195
60,6	+ 91	+ 89	+ 180

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	$\Delta_1 Q_s$	$\Delta_2 Q_s$	ΔH
	каноничне јединице		метара
65	-140	-172	- 312
70	-466	-728	-1194
71,9	-496	-739	-1235
75	-552	-509	- 861
80	+198	+172	+ 370
82,8	+418	+262	+ 680
85	+477	+268	+ 745
90	+271	+213	+ 434
94	+115	+107	+ 222
95	+158	+121	+ 249
100	+ 89	+ 87	+ 176
105,1	- 12	- 13	- 25
110	-291	-403	- 694
115	-367	-943	-1510
116,1	-366	-942	-1508
120	-280	-384	- 664
125	+408	+260	+ 668
127,7	+550	+268	+ 818

ТАБЛИЦА 5

(Наставак)

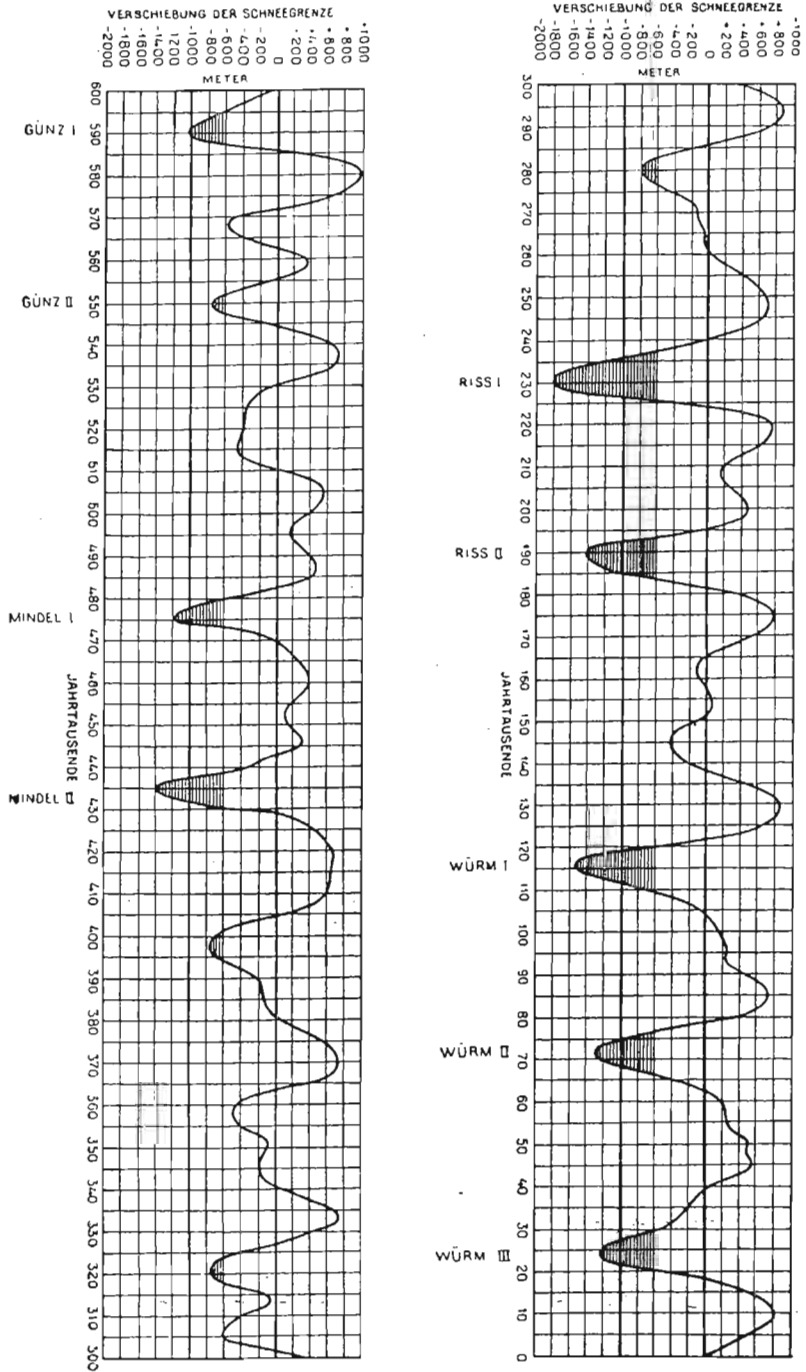
Хиљаде година пре 1800 по Хр.	$\Delta_1 Q_s$	$\Delta_2 Q_s$	ΔH
	каноничне јединице		метара
130	+573	+268	+ 346
135	+206	+177	+ 383
140	-122	-147	- 269
145	-185	-236	- 421
150	- 55	- 62	- 117
152,2	+ 20	+ 21	+ 41
155	+ 18	+ 19	+ 37
160	- 45	- 51	- 96
164,5	- 35	- 39	- 74
165	- 8	- 9	- 17
170	+306	+229	+ 535
173	+517	+268	+ 735
176,3	+476	+268	+ 744
180	+175	+156	+ 331
185	-390	-580	- 970
187,5	-514	-823	-1342
190	-471	-739	-1210
195	- 31	- 34	- 65
198,5	+247	+201	+ 448
200	+269	+212	+ 431
205	+137	+127	+ 264
209,6	+ 82	+ 81	+ 163
210	+102	+ 99	+ 201
215	+359	+248	+ 607
220	+465	+267	+ 732
220,8	+405	+ 259	+ 664
225	-145	- 179	- 324
230	-659	-1155	-1814
232,4	-641	-1112	-1755
235	-456	- 708	-1164
240	- 14	- 15	- 99
242,2	+191	+ 167	+ 358
245	+378	+ 253	+ 631
250	+414	+ 261	+ 675
255	+228	+ 190	+ 418
256,5	+157	+ 143	+ 300
260	+ 23	+ 24	+ 47
265	- 20	- 22	- 42
270	- 65	- 74	- 139
270,7	- 66	- 76	- 142
275	-197	- 254	- 451
280	-326	- 463	- 789
281,8	-233	- 389	- 672
285	- 72	- 83	- 153
290	+444	+ 266	+ 710
292,7	-576	+ 268	+ 844
295	+371	+ 268	+ 839
300	+182	+ 161	+ 343
303,1	-133	- 165	- 300
305	-258	- 348	- 606

ТАБЛИЦА 5
(Наставак)

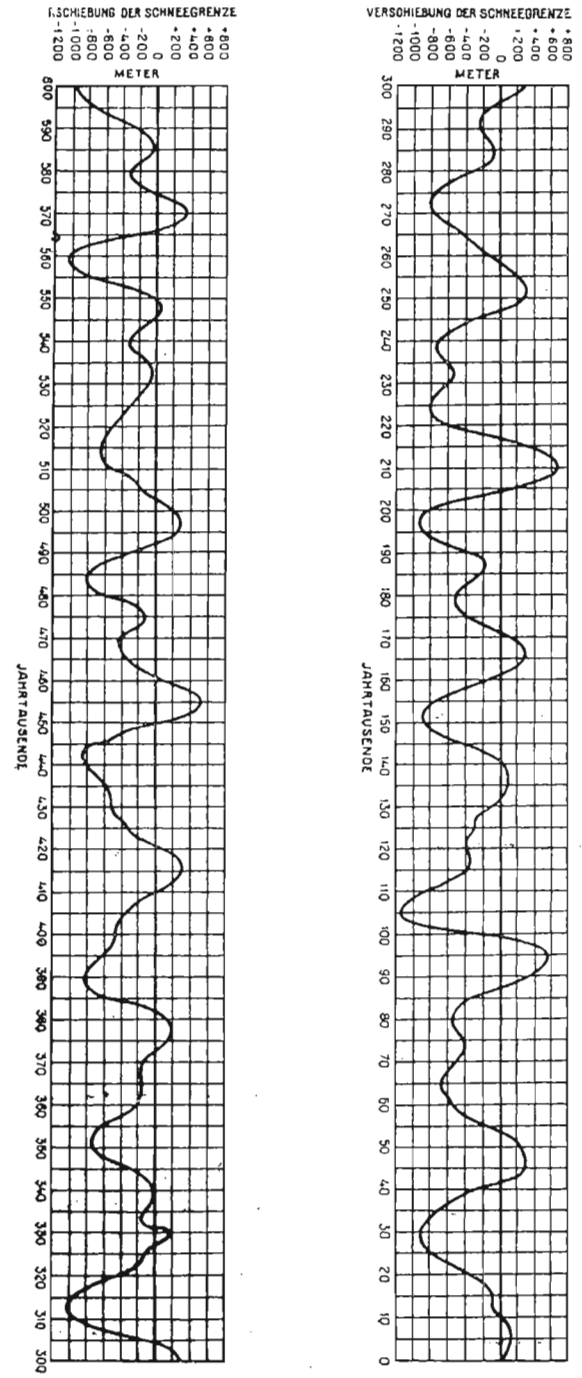
Хиљаде година пре 1800 по Хр.	$\Delta_1 Q_s$	$\Delta_2 Q_s$	ΔH
	каноничне јединице		метара
310	-178	-225	-403
315,4	-31	-34	-65
315	-54	-61	-115
320	-311	-437	-748
323,3	-283	-389	-672
325	-181	-230	-411
330	+201	+173	+374
332,8	+470	+267	+737
335	+404	+259	+663
340	+30	+32	+62
342,1	-64	-74	-138
345	-83	-97	-180
350	-49	-55	-104
350,9	-45	-51	-96
355	-177	-224	-401
359,9	-208	-270	-478
360	-207	-269	-476
365	+158	+144	+302
369,6	+449	+266	+715
370	+460	+267	+727
375	+331	+239	+570
379,9	+62	+63	+125
380	+54	+55	+109
385	-65	-74	-139
389,6	-89	-104	-193
Хиљаде година пре 1800 по Хр.	$\Delta_1 Q_s$	$\Delta_2 Q_s$	ΔH
	каноничне јединице		метара
390	-108	-129	-237
395	-278	-381	-659
399,2	-315	-444	-759
400	-302	-421	-723
405	+45	+46	+91
407,7	+222	+186	+408
410	+328	+237	+565
415	+370	+251	+621
415,5	+362	+249	+611
420	+389	+256	+645
424	+273	+214	+487
425	+224	+188	+412
430	-260	-351	-611
433,6	-501	-800	-1301
435	-520	-900	-1420
440	-164	-206	-370
444	+83	+86	+174
445	+156	+142	+298
450	+72	+72	+144
454,8	+72	+72	+144
455	+82	+81	+163
460	+215	+182	+397
465	+130	+122	+252
465,4	+125	+118	+243
470	-13	-14	-27

ТАБЛИЦА 5
(Наставак)

Хиљаде година пре 1800 по Хр.	$\Delta_1 Q_s$	$\Delta_2 Q_s$	ΔH
	каноничне јединице		метара
475	-455	-706	-1161
475,6	-466	-728	-1194
480	-264	-358	-622
485	+196	+170	+366
486,1	+233	+193	+426
490	+198	+172	+370
495	+82	+81	+163
497,1	+90	+88	+178
500	+198	+172	+370
505	+289	+222	+511
508,2	+144	+133	+277
510	+21	+22	+43
515	-205	-265	-470
520	-178	-225	-403
525	-163	-204	-367
525,3	-156	-194	-350
530	+27	+28	+53
535	+415	+261	+676
537,8	+445	+266	+711
Хиљаде година пре 1800 по Хр.	$\Delta_1 Q_s$	$\Delta_2 Q_s$	ΔH
	каноничне јединице		метара
540	+386	+253	+641
545	-60	-68	-128
548,6	-300	-418	-718
550	-322	-456	-778
555	-45	-51	-96
559	+185	+170	+353
560	+174	+153	+329
565	-137	-167	-304
569,4	-246	-329	-575
570	-216	-282	-498
575	+357	+247	+604
579,7	+701	+268	+969
580	+703	+268	+971
585	+221	+186	+407
590	-411	-619	-1030
590,3	-419	-633	-1054
595	-285	-393	-678
600	-43	-48	-91

Секуларна померања границе вечног снега на северној калоти Земљиној, ограниченој упоредником од 55°.

Секуларна померања границе вечног снега на јужној калоти Земљиној, ограниченој упоредником од 55°.